

nebylo stěžejní složení zadního dílu ze čtyř částí (s. 120). Takové tvrzení by bylo třeba doložit podrobnějším rozбором střihové problematiky, kterou Alena Nachtmannová nenabízí. Boční šev, který v tomto případě dělí spíše prodloužené přední díly, se objevuje jen u části dochovaných exemplářů a v tehdejších střihových knihách nebyly boční švy vyznačovány. Pro celkový tvar je významnější tvarování zadního dílu do tvaru písmene *V*. Při popisu obuvi se autorka dopustila určitých terminologických nepřesností jako označení „podrážka“ pro podešev (s. 104), „kůže“ (s. 138) pro useň apod. Oblibu některých oděvních součástí a prvků jako fěrtochu či vícenásobného lemování posouvá až do počátku sledovaného období, ač se standardně udává jejich časté užívání od poloviny 16. století.

V další části je v tradičním řazení zachycen oděv jednotlivých stavů. Popis je proveden na základě odlišných typů pramenů, jak odpovídá míře jejich stavu a povaze. Oděvní zvyklosti jednotlivých sociálních vrstev jsou zachyceny nerovnoměrně. Popis odívání české šlechty je v některých částech doplněn útržky textů z prostředí francouzského dvora. Bez reflexe stejného detailu v českých pramenech se však tyto zmínky jeví jako nadbytečné. Měšťanské a venkovské prostředí je líčeno bez přesahů do situace v zahraničí, jen na základě domácích pramenů, což je pro vytyčený cíl mnohem výstižnější. Část věnovaná oděvu vojáků a lidí bez domova má nejbližše ke studiu každodennosti, neboť se zde nejvíce odráží vliv konstelace na nošený oděv.

Závěrem knihy se autorka pokouší vylíčit proměny odívání během života jedince a také běžné úkony s oděvem spojené, jako je jeho zhotovení, údržba a uložení. Kapitoly

jsou opět věnovány více šlechtickému a měšťanskému prostředí, s bohatší pramennou základnou. Popis oděvu jednotlivých životních etap a významných událostí je kvalitním pokusem o zachycení dobové skutečnosti. Stejně tak zajímavé informace přináší poslední kapitola, věnovaná údržbě a manipulaci s textilem v každodennosti 17. století.

Předností knihy Mezi tradicí a módou je netradičně zvolené období 17. století. Čtenáře zaujme rozsah archivních průzkumů, které byly pro napsání knihy podniknuty. Autorkou prezentované dosud nepublikované prameny jsou významným doplněním pohledu na dobový oděv a módu. Odborný přínos publikace nijak nesnižuje skutečnost, že v textu není reflektována významná publikace k tomuto období, *Fashion and Fiction* od Aileen Ribeiro, nebo že se do úvah autorky více nepromítly v literatuře citované články z období posledních pěti let. Kniha je významným a vítaným příspěvkem k zachycení oděvní kultury v českém prostředí vybraného období.

Veronika Pilná (KSA FF ZČU, Plzeň)

Juraj Zajonc, PREMENY VLÁKNA. Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied, Editin Ryba: Bratislava 2012, 235 s.–

Ačkoli se v posledních dvou desetiletích značně zvýšila produkce etnologické literatury, některá témata – kupodivu ani ta, týkající se tradiční kultury – stále nebyla dostatečně zpracována. Jednu z mezer zaplnil v loňském roce Juraj Zajonc knihou *Premeny vlákná*. Pro nás je o to cennější, že jde o analogické slovenské prostředí

a navíc jazykově dostupný text. A československých souvislostí je mnohem více, autor se opírá též o poznatky českých badatelů a badatelek, jež získali ve slovenském terénu. Jde tedy o monografii s ucelenými poznatky o textilních surovinách a základních postupech – převážně – ručního zpracování na vlákno, sloužící k dalším výrobním postupům. Jak autor v úvodu sděluje, jeho ambicí bylo vytvořit kulturně historický pohled na textilní kulturu, formující se na Slovensku od pravěku do poloviny 20. století. A tento záměr důsledně naplňuje, včetně archeologických poznatků, od zmínek o semenech textilních rostlin až po nálezy nástrojů od doby železné a raného středověku až po novověk, které se ostatně velmi málo proměnily.

Kapitola věnovaná dějinám bádání v oblasti textilních technik poprvé naprosto vyčerpávajícím způsobem předkládá souhrn literatury od 18. století, včetně odborného vyhodnocení s důrazem na podstatné pasáže. Další oddíly jsou věnovány konkrétním tématům. Juraj Zajonc se zaměřil na textilní suroviny rostlinného (len, konopí) i živočišného původu (srst ovcí, v menší míře hovězího dobytka, koní, koz a dalších). Zabývá se i méně obvyklými materiály, které však byly v lidovém prostředí hojně využívány, např. kůra stromů a lýko. Ve snaze o úplnost nelze pominout ani importované suroviny, především hedvábí a bavlnu. Hedvábí je doloženo již ve velkomoravských nálezech, od 15. století se hedvábné nitě používaly k vyšívání, zvláště církevních textilií, od 16. století světských oděvů šlechty a měšťanů a od 18. století se vyskytuje výšivka hedvábím i na venkově. Podobně zdomácněla na Slovensku v 18. století i bavlna, jež

tam byla dokonce zpracovávána na přízi. Další oddíl podrobně popisuje plstění srsti, nejčastěji ovčí, jako techniku, která má kořeny v nomádských kulturách obyvatel od Ukrajiny po jihozápadní Sibiř, a zplstňování sukna. Část věnovanou předání doprovází názorné ukázky používaných nástrojů, především přeslic. Kroucení nití do šňůry mohlo být vysloveně ruční prací, popřípadě probíhalo s využitím nástrojů, téměř profesionální charakter měla výroba provazů. Kromě podrobných popisů zpracování jednotlivých surovin jsou značným přínosem příklady z konkrétních lokalit, které doprovázejí také varianty terminů v místních nářečích. V každé kapitole tvoří samostatný oddíl popis podílu mužské a ženské práce na každém pracovním postupu a okolnosti spojené s pracovními procesy (např. přástky), čímž je rozšířen pohled materiální kultury o sociální souvislosti.

Text doprovází mimořádně podrobný a vyčerpávající poznámkový aparát; je umístěn za každou kapitolou samostatně, takže je čtenáři snadno dostupný, aniž by rušil plynulost čtení. Podstatnou složkou publikace je rozsáhlý obrazový doprovod čítající přes dvě stě položek. Tvoří jej reprodukce grafických listů a titulní stránky starých tisků, archivní autentické fotografie z terénu i názorné kresby pracovních postupů a jednotlivých nástrojů. Důležitým informačním zdrojem je i soupis vyobrazení s uvedením všech podstatných údajů (tvůrce, majitel a místo uložení dokumentu ad.). Zahraničním zájemcům je určeno obsáhlé anglické resumé, publikace je opatřena obsáhlým seznamem literatury a archiválií a důsledně zpracovaným jmenným, věcným a místním rejstříkem.

Kniha *Premeny vlákna* se vyznačuje jednotou obsahu a formy. Je vytištěna na lehce tónovaném přírodním papíru, všechny fotografie jsou černobílé a takto ladí s tématem v celkovém „ekologickém“ pojetí. Finanční příspěvní Agentúry na podporu výskumu a vývoja a zástita Ústavu etnológie Slovenskej akadémie vied jsou jen potvrzením vysoké odbornosti publikace, jaká dosud na slovenském, ale i českém trhu chyběla. Zároveň by mohla sloužit jako učebnice pro studenty etnologie a rovněž oborů zabývajících se textilní výrobou.

Alena Křížová (FF MU Brno)

Jarmila Procházková – Gerda Lechleitner – Hana Urbancová – Alžběta Lukáčová – Lucie Uhlíková – Franz Lechleitner – Milan Fügner – Václav Mach – Michal Škopík, VZATY DO FONOGRAFU. SLOVENSKÉ A MORAVSKÉ PÍSNĚ V NAHRÁVKÁCH HYNKA BÍMA, LEOŠE JANÁČKA A FRANTIŠKY KYSELKOVÉ Z LET 1909–1912. Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno 2012, 234 + 181 s., 3 CD, 1 DVD.–

Zvukový záznam lidského hlasu má v sobě cosi magického – zvláště pokud jde o nahrávky, kdy posluchače od nahaného mluvčího či zpěváka dělí delší časové období. Pro etnomuzikologii jde spíše než o magii pochopitelně o skutečnost, že právě zvukový záznam stál u jejího formování jako samostatného oboru a výrazně ovlivnil její metodologii.

V posledních letech přibývá na celém světě edic historických nahrávek, včetně těch ze samých počátků zvukového záznamu. Lidová hudba v České republice

má své milníky v tomto ohledu jasné: nejstarší dochované záznamy pocházejí z roku 1909, v Čechách je pořídil Otakar Zich, na Moravě Leoš Janáček a jeho spolupracovníci Hynek Bíma a Františka Kyselková, v obou případech šlo o součást akce *Lidová píseň* v Rakousku, jejímž cílem bylo zmapovat lidovou hudební kulturu v celém tehdejší mocnářství. Zichovy nahrávky dudácké muziky z jižních Čech se dočkaly digitalizace a vydání v roce 2001, sběry iniciované Janáčkem sice vyšly dokonce o tři roky dříve, ovšem tehdy šlo pouze o výběr, navíc nahrávky nepocházely přímo z původních voskových válečků, ale z kopií zaznamenaných na fólie a posléze na magnetofonový pás.

Nová publikace obsahuje mnohem větší počet nahrávek, které byly ve spolupráci s Fonografickým archivem Rakouské akademie věd digitalizovány přímo z původních voskových válečků. Nahrávky na třech CD a jednom datovém DVD doprovázejí dva knižní svazky – jeden obsahující přepisy textů písní a mluveného slova na nahrávkách, druhý studie věnované jednotlivým aspektům této unikátní sbírky. A právě tyto studie významně zvyšují hodnotu historických nahrávek. Ukazují totiž, v čem spočívá význam tohoto druhu materiálu pro etnomuzikologický výzkum.

Úvodní studie Jarmily Procházkové popisuje velice detailně průběh nahrávacích akcí, s kterými zpěváky, kdy a kde byl zaznamenáván ten který druh repertoáru. Gerda Lechleitnerová pak v následující kapitole doplňuje historický kontext a ukazuje, jak byly sběry písní na Moravě zapojeny do projektu *Lidová píseň* v Rakousku. Tři studie analyzují jednotlivé skupiny nahrávek podle regionů, z nichž pocházeli